

THE COMPREHENSIVE APPROACH OF NATO AND AFGHANISTAN

Danko D. Farazov

*Joint Operations and Planning Department, National Defence College “G. S. Rakovski“, Sofia,
Bulgaria, d.farazov@rndc.bg*

ВСЕОБХВАТНИЯТ ПОДХОД НА НАТО И АФГАНИСТАН

Данко Д. Фаразов

Abstract: *The report does not claim to give us assessments and critical remarks of the Afghan crisis, but only to give us just a short retrospective, with purpose is to represent the main facts relying on the regional and global processes. The purpose of the report is to show up the complexity of the environment in which are conducted series of operations by NATO's Combined Joint Task Forces, facing the challenge of the Comprehensive Approach.*

Keywords: *Afghanistan, USA, Pakistan, Russia, China, NATO, Talibans, Comprehensive approach.*

Въведение

През 2021 година света стана свидетел на края на може би на едно от най-големите изпитания за САЩ и НАТО в новото време след края на Студената война. За близо двадесет години намеса на НАТО, САЩ и ЕС едва ли някой е очаквал сегашния развой на събитията в Афганистан. Най-общото представяне на фактите от изтеглянето на САЩ и НАТО от официалните източници е показано като провал. Дали обаче това е така в действителност? Ако това е така, означава, че най-голямата военна организация в света в продължение на двадесет години с цената на много жертви и огромни материални средства са напълно неспособни да се справят с талибаните, които майсторски са ги лъгали и мамили в продължение на две десетилетия.

Афганистанският възел

Процесите в тази държава могат да се разгледат в две взаимно свързани плоскости. На първо място през погледа на международните процеси свързани със САЩ, Европа и НАТО от една страна и на второ място с процесите свързани с регионалните сили, техните интереси и зони на влияние.

Изтеглянето на контингентите на страните от НАТО започна от 01 май 2021 година като продължи до края на месец август същата година. На 30 юни в България се завърна и 42-ия военен контингент след успешното си участие в мисията на НАТО в Афганистан „Решителна подкрепа“^[1].

Именно по отношение на Афганистан в рамките на борбата с Осама бин Ладин и Ал Кайда, за първи път в историята на НАТО през 2001 г. беше взето решение за активиране на член 5-ти от Вашингтонския договор. Започналата на 07 октомври 2001 г. операция „Трайна свобода“

(Enduring Freedom) постави началото на двадесет годишната афганистанската сага, завършила официално на 15 август 2021 година със завръщане на власт на талибаните, непосредственото след изтеглянето на силите на НАТО. Подобно на съветската инвазия през 1979 г. С влизането си в Афганистан, САЩ направиха бърза победа, но следващите няколко години борбата с тероризма ставаше все по-сложна и трудна. Прилагането само на силов подход дава изключително негативни резултати. Това налага преосмислянето на ситуацията и търсене на други начини и подходи. В този ред на мисли Д. Гинев обобщава, че векторът на господстващата до скоро концепция, основаваща се изцяло на доминацията на военната мощ, постепенно е обърнат в обратната посока - на „приоритетното прилагане на противоборство чрез невоенни (граждански) инструменти, подпомагани само при необходимост от военна сила“^[2].

Така се стига до комплексното използване на военни и невоенни средства, което цели много по-близък контакт с хората, по-пълно разбиране на процесите обхващащо и по-широк спектър от сфери, като в същото време това трябва да доведе до адекватни мерки, с които да се спечели доверието на хората, да се привлекат на страната на силите на НАТО и в крайна сметка да се достигне до трайно решаване на проблемите в бъдеще. Широкото използване на невоенен компонент предоставя гъвкави възможности за ангажиране на всички страни в конфликта и за постигане по-добро съгласие^[3]. На практика това представлява за първи път от 2008 г. прилагане на концепцията за *всеобхватния подход* на НАТО. По-късно този подход се институализира официално в първата *Директива за всеобхватно планиране на операции на НАТО* през 2010 година. Въпреки това, ключовото разположение на територията на тази държава в Азия от векове не спира да кръстосва векторите на различни влияния на регионални и глобални интереси. Това води до излагането на голямо изпитание на многонационалните съвместни формати на силите на НАТО, дори и когато се отнася за прилагането всеобхватният подход даващ много по-широки възможности за управлението на подобни кризи.

Политиката на Турция по отношение на Афганистан в контекста на борбата на НАТО с тероризма и възстановяването на страната формално може да се отбележи с 2000 военносслужещи, както и два пъти оглавява цялата международна операция, всеки за по шест месеца. Основната им задача се състои да участват в охраната на летището в Кабул. Според Кристиан Бракел – шеф на германската фондация „Хайнрих Бьол“ в Истамбул през пролетта на 2021 г. Турция се опитва да организира на своя територия мирни преговори между талибаните и афганистанското правителство, но това начинание се проваля, поради отказа на талибаните.

Фигура 1. Бежанските потоци от Афганистан през Иран към Турция.^[4]

Генералният секретар на НАТО Йенс Столтенберг заявява, че Турция може да изиграе „ключова роля“ в конфликта в Афганистан, което заедно с изказването на говорителя на талибаните Забиула Муджахид по турската телевизия, че талибаните биха желали да се разберат с Турция, защото са „братя по вяра“. Така постепенно се налага мнението, че Турция може да има значителна роля в региона още повече, че има преобладаващо мюсюлманско население, според западни наблюдатели. Допълнителен фактор за активната позиция на Турция към афганистанската криза е и наплива на бежанци от Афганистан през Иран към Турция, който е показан на фигура 1. Това автоматично поставя Турция в ролята на посредник между Афганистан и Европа, подобно на ситуацията през 2014 г. със сирийските бежанци. Огромният поток от бежанци през последните години се дължеше именно на избухналата гражданска война в Сирия^[5]. Поради тази причина Турция ускори строежа на защитна стена по границата с Иран.

Друг регионален играч пряко оказващ влияние и въздействие в тази криза е Пакистан. Няколко са факторите, които обуславят неговото активно поведение от десетилетия в региона. На първо място е факта, че причините на Пакистан да подкрепи талибаните са ясни и стратегически, датиращи от края на Студената война, когато Пакистан и САЩ са били съюзници срещу съветските войски и помагат за подготовката на афганистанската съпротива, която до голяма степен се състояла от ислямистки бойци, според Райън Крокър^[6]. Вторият фактор е агресивното съперничество за регионално надмощие с Индия, което също е традиционно в отношенията им. Така Пакистан е изключително мотивиран да подкрепя ислямистките бунтовници в Афганистан, които се стремят да компенсират влиянието на Ню Делхи в региона. Исламабад се опасява, че силното афганистанско правителство, съобразено с Индия и Запада, би могло да доведе до заобикалянето на Пакистан като фактор. Според пакистанският премиер Имран Хан, ограничаването на заплахата на Индия е от първостепенно значение в стратегическите съображения на Пакистан. Третият фактор, който оказва значително въздействие върху пакистанската политика и отношението на останалите страни е ядреното въоръжение на страната. Това е и причината за сравнително мекият тон на САЩ. Четвъртият фактор е нарастващото влияние на Китай. Това е „икономическият коридор“ с Пакистан, който е мащабна част от програмата „Пояс и път“ на Китай^[7].

Още един допълнителен фактор свързан с пакистанското влияние в конфликта е разузнавателната служба на пакистанското междуведомствено разузнаване *ISI (Inter-Services Intelligence)*. Тази разузнавателна служба от години е посочвана като един от ключовите фактори и дори като основният за афганистанските конфликти още от времето на съветската инвазия. Най-общо може да се каже, че възходът и започва след 1979 г., когато към нея протичат въоръжение и огромни финансови потоци от САЩ и Саудитска Арабия, насочени към муджахидините в Афганистан за тяхното подпомагане срещу съветската окупация през 80-те години. Още от времето на Мохамед Зия ул-Хак – военен диктатор на Пакистан от периода 1977 - 1988 г. и първият ислямистки лидер в страната. Той се явява в ролята на незаменим съюзник на американските интереси срещу съветската експанзия в Южна Азия. В рамките на тази ретроспектива може да се каже, че това споразумение има своите катастрофални последици да наши дни.

След изтеглянето на съветските войски от Афганистан през 1989 г. и последващият период през деветдесетте години до 2001 г. способностите на службата са използвани от пакистанските ръководители да се противопоставят на влиянието на Индия и Иран в Афганистан, като отстояват своята национална политика и интереси в Южна Азия. В този контекст може да се прибави също и многогодишното противопоставяне между Индия и Пакистан в спора за Кашмир. Много сложно обаче, стоят нещата през следващият период 2001 до 2008 година. Тук вече службата като съюзник на САЩ във войната срещу Ал Кайда и талибаните, и връзките и с Осама бин Ладин и ислямските бойци представлява сложен лабиринт, който е труден за разгадаване и разбиране^[8]. Неслучайно Британо-пакистанският журналист Ахмед Рашид пише в своя анализ на провалената американска мисия в Южна Азия между 2001 и 2008 година.^[9]

Кои са талибаните и как станаха фактор в Южна Азия?

Талибаните са власт в Афганистан от 1996 г. Името им идва от *талиб* и означава ученик. Появяват се по време на гражданската война, последвала изтеглянето на съветските войски от Афганистан през 1989 г. Концентрирани са на югозапад и в граничните с Пакистан територии. Идеологията им процъфтява първоначално сред учениците от ислямските училища, намиращи се основно в изгнание в Пакистан, където много бежанци търсят убежище от съветската инвазия през 1979 г. Подкрепяни с финансови средства от Персийския залив и пакистанското разузнаване, те създават своя версия на исляма. В страна, разяждана от корупция и омраза, мнозина разпознават алтернатива в тях. Възходът на талибаните започва през 1994 година и само за две години успяват да вземат властта в Афганистан. Талибаните нямат интерес към тероризма в международен план. Подкрепата им за Ал Кайда има исторически корени, най-вече заради общите им интереси да се бият рамо до рамо с афганистанските *муджахидини* срещу съветските войски^[10].

Какви са разликите между Ал Кайда, Ислямска държава (ИД) и талибаните? Можем да кажем, че и трите организации са радикални джихадисти, но имат и значителни различия, които внасят различни нюанси в техните идеологии, вярвания и практики, и реално ги разделят на три различни организации. Общите черти на Талибаните с останалите две са, че те са радикални ислямски фундаменталисти, възприели идеята, че всички форми на западно влияние представляват екзистенциална заплаха за исляма, но в почти всяко друго отношение те са различни по начин, който често пъти ги поставя в конфликт и противоречие. За разлика от ИД и Ал Кайда, може да се каже, че талибаните са националисти. Ръководството им в нито един момент не е имало реална цел да "изнася" джихад извън границите на Афганистан и Пакистан, а това, което винаги са търсели, е установяването на политически, социален и правен ред, съвпадащ с техните разбирания за исляма. Идеологията им е тясно обвързана с традиционните племенно-кланови обичаи и начин на живот на пушуните в съчетание с консервативна интерпретация на сунитския ислям, появила се в Индия през 19-и век. Именно този вид деобандийски ислям (по името на град Деобанд в Индия) е и най-разпространен и дълбоко вкоренен сред самата общност на пушуните, които са общо около 60 милиона в Пакистан и Афганистан. Това е една от основните причини талибаните имат такова влияние и сила през последните десетилетия, защото те се явяват религиозно-политическо представителство на съществена част от една от най-големите етнически групи в Централна Азия. Тяхното реално управление е за периода от пет години (1996 и 2001 година), като през това време установяват своето Ислямско емирство на Афганистан. Относно тяхната организация, за разлика от популярното схващане, че не съществува единна организация на талибаните. Те имат такава с център в *Афганистан*, както и такава с център в *Пакистан*, като и двете представляват съвкупност от множество по-малки, автономни групи, които имат сложни, и в много случаи, конфликтни отношения помежду си^[11].

Европейските помощи за талибаните са тясно свързани и със западногерманското външно разузнаване през 80-те години. Когато в Кабул е убит просъветски настроеният министър-председател и чрез преврат на власт идва Хафизула Амин. В Москва се опасяват, че Амин може да се съюзи със Запада и да потърси помощ от НАТО, за да укрепи властта си. Така се стига до съветската военна интервенция в Афганистан през 1979 година. Следва кървава деветгодишна война, водена от Съветския съюз и неговите афганистански помагачи срещу „муджахидините“, която взема безброй жертви и превръща милиони афганистанци в бежанци, които търсят убежище в съседните страни, предимно в Пакистан. В средата на 1980-те години западните тайни служби, и най-вече американското ЦРУ, започват да оказват подкрепа на афганистанските въстанически отряди, доставяйки им оръжия и друго оборудване. През лятото на 1985 година Германия очевидно взема решение също да се включи в подпомагането на афганистанските въстаници, и то чрез тайна акция, за която обществеността не бива да узнава. С нейното осъществяване е натоварено БНД. На 30 август 1985 година ръководството на БНД задейства пазената в пълна тайна операция „Летен дъжд“, а на 19 декември същата година е осъществена и първата помощна

доставка: 5 500 чифта ботуши, 1 800 войнишки куртки и 12 700 вълнени пуловери. Пратката е била предадена чрез упълномощен от БНД посредник в присъствието на водещи представители на афганистанската съпротива, сред които и Гулбудин Хекматияр, който днес е водач на групировката "Хизб Ислами". Подаръците от Германия се доставят до Пакистан със самолети на Бундесвера, и само в единични случаи със служебния самолет на БНД. Оттам разпределението им сред афганистанските въстаници е поето от пакистанската разузнавателна тайна служба (ISI). За по-ефективното провеждане на операцията БНД основава и конспиративно подразделение в Пешавар в западната част на Пакистан, на границата с Афганистан. Разузнаването обаче не се е ръководело само от хуманитарни подбуди, а е обслужвало и „интересите на Федерална Република Германия, свързани с нейната сигурност“. Надявало се е да събере ценни сведения за съветското военно оборудване, тъй като в Афганистан съветската армия е използвала модерна военна техника, отчасти непозната в детайли на НАТО до този момент. Със съдействието на муджахидините БНД получава достъп до такава военна техника, която е била прехвърляна в Германия за допълнително проучване^[12].

Глобалните процеси и тяхната връзка с Афганистан

Под глобални процеси разбираме геополитическите отношения между големите играчи, които имат мощни икономики от световно значение и голям военен потенциал. Става въпрос основно за САЩ, Русия и Китай.

На фона на изтеглянето на САЩ от Афганистан, което по план започна от 01.05.2021 г. от 03 август същата година САЩ започнаха най-голямото си военноморско учение от 40 години, чиято цел според анализатори е да изпрати послание към Русия и Китай, че Америка може едновременно да отговори на агресия на много фронтове, според американското издание "Старс енд страйпс". Учението, наречено "Лардж скейл екърсайз 2021", представлява връщане към подобни маневри от времето на Студената война през 80-те години на миналия век, демонстрирайки решителност и нов потенциал, заяви командването на военноморските сили на САЩ в Европа и Африка и Шести американски флот. Учението ще продължи до 16 август и ще обхваща 17 часови зони. В него участваха 36 кораба, а също военен и граждански персонал. В маневрите се включиха пет американски флота и три експедиционни подразделения на морската пехота. Първото учение от този вид включва само войски на САЩ, но в бъдеще се планира в подобни маневри да участват съюзници и партньори, заявиха военноморските сили. Военното учение се провежда на фона на повишено напрежение между Вашингтон и Москва, след като САЩ обвиниха Русия за мащабни кибератаки срещу американски компании и институции^[13].

В Черно море на 28 юни започна военното учение "Sea Breeze-2021", за което се твърди, че е най-голямото досега. То се провежда въпреки острата реакция на Москва, която го възприема като провокация и до последно призоваваше САЩ и съюзниците им да се откажат от маневрите. "Sea Breeze" ("Морски бриз") е ежегодното многонационално учение, което се провежда съгласно Меморандума за взаимопомощ и сътрудничество във военната област, подписан между САЩ и Украйна през 1993 година. Първите маневри се провеждат още през 1997 година. Споразумението предвижда Украйна да предоставя военна и гражданска инфраструктура по черноморското крайбрежие, а САЩ отговарят за финансирането на учението. В него участват военни от страните-членки на НАТО, както и техни партньори от Черноморския регион. Учението е разделено на четири фази, като през активната ще бъдат отработени маневри по вода и под вода за пресичане на противникови морски операции, бойни задачи по суша и във въздуха, както и спасително-издирвателни мисии. Главкомандващият на украинската армия Руслан Хомчак съобщи, че основната цел на учението е да подготви щабовете и подразделенията на украинските ВМС да изпълняват задачи в съответствие със стандартите на НАТО, както и да придобият опит при съвместни операции по поддържането на мира и сигурността. От общо 5000 войници, 32 морски съда, 18 екипа за специални, които ще участват в учението, Украйна ще предостави 24 кораба и катери, 17 от общо 40 самолета, 12 хеликоптери, 80 единици военно оборудване и 1500 военнос-

лужещи. В маневрите участват подразделения от общо 32 страни, сред които и България. Официално е потвърдено и участието на Шести американски флот^[14].

В средата на септември светът стана свидетел на създаването на нов военен съюз – Индийско-тихоокеански съюз (AUKUS). Редица анализатори и специалисти определят този съюз, като антикитайски. Говорителят на външното министерство на страната Джао Лицзян заяви, че новият алианс "сериозно подкопава регионалния мир и стабилност и засилва надпреварата във въоръжаването". Той предупреди още, че Австралия, САЩ и Великобритания по този начин накърняват най-вече собствените си национални интереси^[15].

Тази възможност е историческа за трите страни, които със съюзници и партньори ще защитават общите ценности и ще насърчават сигурността и напредъка в Индо-Тихоокеанския район." Това посочиха в общо изявление САЩ, Великобритания и Австралия, които обявиха сключването на пакт в Азиатско-Тихоокеанския регион, за който анализатори твърдят, че цели противопоставяне на влиянието на Китай. Споразумението е едно от най-големите партньорства в сферата на отбраната за страните от десетилетия и маркира съществен обрат в стратегиите и политиките спрямо региона. Реакцията от Пекин бе незабавна - външното министерство на азиатската държава нарече пакта "безотговорен" и заяви, че той "подкопава стабилността и мира, като стимулира тенденцията за превъоръжаване". Според експертите тристранният съюз, наречен AUKUS, е най-значимата договорка в областта на сигурността между трите страни от Втората световна война насам. Тя ще позволи на Австралия да се сдобие с атомни подводници, използвайки ноу-хау от САЩ. Освен това ще включва технологии като изкуствен интелект, както и споделяне на киберресурси и на други подводни иновации. Споразумението ще се фокусира върху военния капацитет, което го разграничава от разузнавателния съюз "Пет очи", в който също така участват Нова Зеландия и Канада. То бе обявено на виртуална пресконференция на американския президент Джо Байдън, британския премиер Борис Джонсън и австралийския министър-председател Скот Морисън. По време на събитието Китай не бе директно споменат, но тримата лидери многократно подчертаха "нарасналите съществено" притеснения за регионалната сигурност. През последните години Пекин е обвиняван за увеличаващото се напрежение в оспорвани територии, като например Южнокитайско море. Освен това Западът е нащрек относно китайските инфраструктурни инвестиции в тихоокеански острови и също така критикува търговските санкции на азиатската страна срещу държави като Австралия, която в миналото поддържаше добри отношения с Китай, но напоследък това се промени на фона на политическо напрежение^[16].

Германия за първи път от 2016 г. изпраща фрегатата „F 217 Bayern“ в Южнокитайско море, за да изпрати сигнал за нарастващото участие на германците в регионалните процеси.^[17]

Заклучение

Към този момент след официалното изтегляне на силите на НАТО и бързо развилите се неблагоприятни събития, може да се каже, че това е възможно най-благоприятният момент да се направят оценки и изводи за подходите на НАТО при управление на кризи и след кризисното възстановяване. Нещата обаче са доста сложни в рамките на един такъв конфликт и въпреки изключително голямата международна ангажираност е много трудно да се постигне идеално решение, удовлетворяващо всички участващи страни. Това поставя изключително сложни изисквания, които често прави вземането на правилни решения почти невъзможно.

Поради тази причина в доклада е изложена част от основната фактология съпътстваща тази криза още преди нейното начало. Разнопосочните процеси, които протичат както на регионално, така и на глобално равнище, създават трудни и тежки условия, в които се налага да работят многонационалните сили. Въпреки въведеният нов и адаптиран към такива операции подход, кризата в Афганистан е значително сериозно и трудно изпитание за една още повече нова военна концепция.

References

1. Гинев. Д., Изграждане на граждански способности за отбрана на страната, „АЛФА ВИЗИЯ“, София, 2020, ISBN: 978-619-7595-00-0;
2. Стоилов П., Миграционния натиск и бежанската криза – състояние и предизвикателства за нормативната уредба на Република България и Европейския съюз, Сборник доклади от научна конференция на ФНСО "Съвременни предизвикателства пред сигурността и отбраната", Военна академия „Г. С. Раковски“, С., 2017, ISBN 978-619-7478-02-0;
3. <https://www.consilium.europa.eu/bg/european-council/president/news/2021/09/02/20210902-pec-newsletter-afghanistan/>;
4. <https://www.investor.bg/drugi/338/a/vl-chukov-16-mlrd-dolara-sa-primobili-talibanite-tazi-godina-ot-prestupna-deinost-335374/>
5. <https://p.dw.com/p/3zIp>
6. <https://p.dw.com/p/3ziXg>
7. https://bg.wikiqube.net/wiki/Ryan_Crocker

[1] https://www.mod.bg/bg/tema_MissionsOperations_News.php;

[2] Гинев. Д., Изграждане на граждански способности за отбрана на страната, „АЛФА ВИЗИЯ“, София, 2020, ISBN: 978-619-7595-00-0, стр.13;

[3] Георгиев, Валентин, „Всеобхватен подход – прилагане, проблеми и поуки от прилагането му“, Сборник доклади от годишната научна конференция на факултет „Национална сигурност и отбрана“ 17 – 18 май 2018 г. ВА „Г. С. Раковски“, София, стр. 14 – 20, ISBN 978-619-7478-14-3.

[4] <https://p.dw.com/p/3zIp> ;

[5] Стоилов П., Миграционния натиск и бежанската криза – състояние и предизвикателства за нормативната уредба на Република България и Европейския съюз, Сборник доклади от научна конференция на ФНСО "Съвременни предизвикателства пред сигурността и отбраната", Военна академия „Г. С. Раковски“, С., 2017, ISBN 978-619-7478-02-0, стр. 98;

[6] Райън Крокър (Ryan Crocker) - <https://bg.wikiwagsdisposables.com/938724-ryan-crocker-CMBSUU>;

[7] <https://www.investor.bg/analizi/91/a/kak-pakistan-moje-da-se-prevyrne-v-nai-loshii-vrag-na-baidyn-333376/?page=1>;

[8] Кол, Стив. Ghost Wars: тайната история на ЦРУ, Афганистан и Бин Ладен, от съветското нашествие до 10 септември 2001 г., Пингвин, 2005г.;

[9] <https://bg.socmedarch.org/pakistans-isi-or-inter-services-intelligence-2353442-3182>;

[10] <https://bntnews.bg/news/koi-sa-talibanite-i-kak-zapochna-vsichko-1165942news.html>;

[11] <https://webcafe.bg/analiz/talibani-al-kayda-i-islyamska-darzhava-kade-sa-razlikite.html>;

[12] <https://p.dw.com/p/3zSkI>;

[13] <https://fakti.bg/world/601884-sasht-zapochnaha-nevijdano-voenno-uchenie>;

[14] <https://p.dw.com/p/3vg2M>;

[15] <https://webcafe.bg/svyat/aukus-noviyat-antikitayski-alians-na-sasht.html>;

[16] https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/sviat/2021/09/16/4254291_sasht_velikobritaniia_i_avstraliia_skljuchiha_pakt_za/;

[17] <https://pogled.info/svetoven/sasht-velikobritaniya-i-avstraliya-sazdavat-nov-troen-voenen-sayuz.134157>.